НОВЕЛИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДСУДНОСТІ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ ТРАСТІВ

Г. БУЯДЖИ
кандидат юридичних наук,
державний секретар
Міністерства юстиції України

Протягом останніх років українські громадяни та юридичні особи все частіше стають учасниками (засновниками та бенефіціарами) міжнародних трастів, що утворюються на території інших держав. Зрозуміло, що іноді внаслідок вступу у такі відносини можуть виникнути спори, наприклад, щодо управління трастом, розподілу трастового майна, дотримання прав бенефіціарів, порушень із боку довірчих власників тощо. За таких обставин постає питання щодо визначення підсудності таких справ. Україна не є учасником основних міжнародно-правових актів, які визначають підсудність цивільних спорів, зокрема, Брюссельської конвенції з питань підсудності та примусового виконання судових рішень з цивільних та торгівельних справ 1968 р. (далі — Брюссельська конвенція 1968 р.) [1], Конвенції Лугано про міжнародну підсудність та визнання і виконання рішень з цивільних і торгівельних справ 1988 р. (далі — Конвенція Лугано 1988 р.) [2] та більш пізніх міжнародних актів, які їх замінили. У зв'язку з цим вирішення питання про підсудність спору, що виникає із трасту за участю українських фізичних і юридичних осіб, є проблематичним та особливо актуальним з огляду на поступове збільшення таких спорів.

Серед дослідників проблеми визначення підсудності спорів, що виникають із трастів, варто назвати Д. Хейтона та А. Дікінсона. В Україні це питання частково досліджувалося Г. Онищенко, Р. Майдаником та Ю. Черняк.

Мета статті — дослідити положення нових міжнародно-правових актів, які замінили (або частково замінили) Брюссельську конвенцію 1968 р. та Конвенцію Лугано 1988 р. у частині, що стосується визначення підсудності спорів, які виникають із відносин трасту. Крім того, проаналізувати доцільність і можливість ратифікації Україною міжнародних актів у цій сфері.

Протягом декількох десятків років найважливішими міжнародними нормативно-правовими актами, згідно з

© Г. Буяджи, 2017

якими визначається підсудність спорів, що виникають із трастів, були Брюссельська конвенція 1968 р. та Конвенція Лугано 1988 р., відома також як «паралельна Конвенція».

Слід зазначити, що 22 грудня 2000 р. Рада Європи прийняла Регламент (ЄС) № 44/2001 «Про юрисдикцію, визнання і примусове виконання судових рішень з цивільних та торгівельних справ» (далі — Регламент № 44/2001) [3], який замінив Брюссельську конвенцію 1968 р. для держав-членів, на які поширюється дія Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — ДФЄС), окрім Данії, яка погодилася на застосування цього Регламенту лише у 2006 р.

21 квітня 2009 р. Європейська Комісія заслухала доповідь про застосування Регламенту № 44/2001. У доповіді було зроблено висновок, що загалом його функціонування є задовільним, але бажано покращити застосування деяких положень, сприяти вільному обігу рішень і подальшому посиленню доступу до правосуддя. Оскільки в цей Регламент необхідно внести низку поправок, то в інтересах чіткості його слід переробити. На засіданні в Брюсселі 10 та 11 грудня 2009 р. Європейська Рада прийняла нову багаторічну програму «Стокгольмська програма — відкрита та безпечна Європа, яка обслуговує та захищає громадян». Як зазначено у Преамбулі до Регламенту № 44/2001, Союз поставив собі за мету підтримувати та розвивати сферу свободи, безпеки та правосуддя, зокрема, сприяючи доступу до правосуддя, через принцип взаємного визнання судових і позасудових рішень у цивільних справах. Для поступового створення такої території Союз має вжити заходи щодо судової співпраці в цивільних справах, які мають транскордонні наслідки, особливо коли це необхідно для належного функціонування внутрішнього ринку [3].

Отже, за результатами доопрацювання, 12 грудня 2012 р. Комісія прийняла новий Регламент № 1215/2012 «Про юрисдикцію та визнання та виконання рішень у цивільних та торгівельних справах» (далі — Регламент № 1215/2012) [4], який скасував дію Регламенту № 44/2001. Водночас Брюссельська конвенція 1968 р. продовжує застосовуватися до територій держав-членів, які належать до територіальної сфери цієї Конвенції і які виключені з цього Регламенту відповідно до ст. 355 ДФЄС.

Слід наголосити, що у преамбулі до Регламенту № 1215/2012 наголошується: необхідно забезпечити безперервність між Брюссельською конвенцією 1968 р., Регламентом № 44/2001 та цим Регламентом, і для цього слід встановити перехідні положення. Така сама потреба в безперервності застосовується і до тлумачення Судом ЄС Брюссельської конвенції 1968 р. та положень, що замінюють її. Крім цього, будь-яке посилання на Брюссельську конвенцію 1968 р. та Регламент № 44/2001 розуміється як посилання на Регламент № 1215/2012 (ч. 2 ст. 68 та ст. 80 Регламенту № 1215/2012 відповідно).

Отже, багатолітня практика застосування і тлумачення Брюссельської конвенції 1968 р. та Регламенту № 44/2001 буде враховуватися і при застосуванні Регламенту № 1215/2012. У зв'язку з цим у статті ми посилатимемося на практику застосування усіх названих вище міжнародних актів у частині визнання і виконання рішень, пов'язаних із трастами.

Регламент № 1215/2012, як і Брюссельська конвенція 1968 р., регулює питання підсудності та виконання судових рішень у цивільних і торгівельних справах незалежно від природи суду або трибуналу. Він встановлює, що до особи, доміцильованої (постійно проживає) у Державі-учасниці, може бути подано позов у судах тієї Держави-учасниці незалежно від її громадянства. До особи, доміцильованої у Держави-

учасниці, може бути подано позов до суду іншої Держави-учасниці лише відповідно до правил, визначених у ст. 7 Регламенту. Отже, в його основу закладено принцип визначення підсудності за місцем проживання відповідача окрім випадків, прямо передбачених самим Регламентом.

Як наголошується у преамбулі Регламенту № 1215/2012, правила визначення підсудності повинні бути добре передбачуваними і засновані на принципі, що підсудність, як правило, ґрунтується на постійному місці проживання відповідача. Постійне місце проживання юридичної особи має бути визначено автономно, щоб загальні правила були більш прозорими та щоб уникнути конфлікту юрисдикції. Крім місця постійного проживання відповідача, існують альтернативні підстави визначення підсудності, засновані на тісному зв'язку між судом і діями або для сприяння належному здійсненню правосуддя.

Відповідно до ч. 1 ст. 62 Регламенту № 1215/2012 для того, щоб визначити, чи сторона доміцильована у Державі-учасниці, чий суд розглядає справу, суд має застосовувати своє внутрішнє право. При визначенні доміцилю юридичної особи застосовуються правила ст. 63, відповідно до яких компанія чи інша юридична особа або об'єднання фізичних чи юридичних осіб доміцильовані у місці, де: а) їхнє місцезнаходження відповідно до статуту; б) розміщена центральна адміністрація; в) основне місце бізнесу. В Ірландії, Кіпрі та Сполученому Королівстві Великої Британії «місцезнаходження відповідно до статуту» означає зареєстрований офіс або, якщо такого офісу немає, місце реєстрації або, якщо такого місця немає, у будь-якому місці, за законом якого була утворена компанія.

Загалом можна говорити, що сфера дії Регламенту № 1215/2012, як і Брюссельської конвенції 1968 р., має «обмежено-всезагальний характер»: всезагальний, тому що дія поширюється також і на громадян третьої держави, а обмежений, оскільки відповідач повинен бути доміцильований в одній із Держав-учасниць [5, 51]. Проте із вказаного вище загального правила Регламентом встановлено декілька винятків, які визначають правила спеціальної юрисдикції (статті 7–9), виключної юрисдикції (ст. 24) та пророгаційних угод (ст. 25).

Один із таких винятків стосується визначення підсудності справ, пов'язаних із трастами. Стаття 7 Регламенту № 1215/2012 встановлює випадки, коли до особи, яка постійно проживає в одній із Держав — учасниць Конвенції, може бути подано позов в іншій Державі-учасниці. Зокрема, згідно з п. 6 ч. 1 ст. 7 у спорах проти установника трасту, довірчого власника або бенефіціара трасту, створеного законом або на підставі письмового документа або створеного усно і письмово підтвердженого, може бути пред'явлено позов у судах Держави-учасниці за місцезнаходженням трасту. Для визначення, чи є місцезнаходження трасту на території Держави — учасниці Конвенції, суди якої розглядають справу, суд має застосовувати норми свого міжнародного приватного права (ч. 3 ст. 63 Регламенту № 1215/2012).

Зазначені вище норми Регламенту були повністю скопійовані з положень Брюссельської конвенції 1968 р. Так, п. 6 ст. 7 Регламенту № 1215/2012 аналогічний за своїм змістом п. 6 ст. 5 Брюссельської конвенції 1968 р. та п. 6 ст. 5 Регламенту № 44/2001. У зв'язку з цим та внаслідок положень ч. 2 ст. 68 Регламенту № 1215/2012 практика застосування і тлумачення Брюссельської конвенції 1968 р. та попереднього Регламенту в частині, що стосується трастів, є повною мірою актуальною і на сьогодні, а отже, у статті ми будемо на неї посилатися.

Слід зазначити, що ст. 5 Брюссельської конвенції 1968 р. у своїй першій

редакції не містила п. 6, який визначає особливості подання позову у спорах, що виникають із трасту. Вона була доповнена вказаним пунктом лише у 1978 р. під час приєднання Англії та Ірландії з метою поширення її дії на унікальний інститут трасту. Доповнюючи ст. 5, Держави-учасниці не ставили за мету врегулювати «зовнішні» правовідносини трасту, тобто ті, які виникають між довірчим власником і третіми особами відповідно до договорів, деліктів тощо. Навпаки, намагалися врегулювати «внутрішні» відносини, які виникають між довірчими власниками, між особою, яка оспорює статус іншої особи як довірчого власника, між довірчими власниками та вигодонабувачами щодо майна, переданого у траст. Це пов'язано з тим, що вказані правовідносини за своєю правовою природою не можуть бути віднесені до чисто договірних або деліктних, проте вони мають свою специфіку, невідому країнам континентального права [6, 385].

Саме прагнення до правової визначеності у регулюванні трастів стало причиною включення п. 6 до ст. 5 Брюссельської конвенції 1968 р. На цьому також наголошував Європейський Суд, який при вирішенні справи *«Reunion Europeene SA v. Spiethof's Bevrachtingskantoor BV»* (2000 р.) вказав, що ст. 5 Брюссельської конвенції 1968 р. викликана необхідністю «правової визначеності для того, щоб позивач міг із легкістю визначити суд, до якого він має звертатися за захистом своїх прав та щоб відповідач був обізнаний, у суді якої країни, окрім країни його доміцилю, до нього може бути пред'явлено позов» [6, 386].

Необхідно зауважити, що положення п. 6 ст. 7 Регламенту № 1215/2012 є спеціальними порівняно з загальними нормами Регламенту. Це підтверджується і судовою практикою. Зокрема, при вирішенні справи *«Kleinwort Benson Ltd v. Glasgow City Council»* (1999 р.) Палата Лордів вказала, що «ст. 5 [Брюссельської конвенції] частково відміняє загальний принцип щодо доміцилю відповідача, встановленого у ст. 2 Конвенції» [6, 368]. Інакше кажучи, відповідно до Регламенту № 1215/2012 до одного або декількох суб'єктів довірчих відносин з іноземним елементом може бути подано позов не лише за місцем їх постійного проживання, а й за місцезнаходженням трасту, яке визначається за нормами міжнародного приватного права країни, де розглядається справа.

Прикладом застосування вказаної норми може бути подання бенефіціарієм, доміцільованого у Бельгії, до довірчого власника, який постійно проживає в Англії, позову щодо майна, переданого у довірчу власність, яке розміщується в Ірландії. Згідно з загальним правилом, передбаченим Брюссельською конвенцією 1968 р., позов має бути поданий до англійського суду, оскільки відповідач (довірчий власник) постійно проживає в Англії. Проте відповідно до п. 6 ст. 7 Регламенту № 1215/2012 позов може бути поданий також у суд Ірландії як Держави — учасниці Конвенції, на території якої розміщується довірча власність.

Якщо звернутися до судової практики, то показовим прикладом застосування п. 6 ст. 7 Регламенту № 1215/2012 судом може бути справа *«Gomez v. Gomez-Monche Vives»* (2008 р.). У 1984 р. мешканець Іспанії заснував траст шляхом передачі трастовій компанії на острові Джерсі значної частки у *«Gonzales Bass & Company Ltd»* — компанії, розташованій на Кайманових островах. Установник обрав право Англії для регулювання відносин трасту, про що було чітко вказано у договорі про заснування довірчої власності. У 1991 р. довіритель, доміцильований в Іспанії, помер, не залишивши після себе заповіту. Позивачами виступали три сини померлого, які одночасно були і вигодонабувачами згідно з документом про створення трасту.

Співвідповідачами стала вдова установника трасту, а також трастова компанія Джерсі, *BVI* трасті та компанія Ліхтенштейну, тобто усі довірчі власники, які протягом часу існування трасту змінювали один одного. Позивачі стверджували, що хоча вдова і була вигодонабувачем відповідно до умов трасту, довірчі власники, виплачуючи їй доходи від управління, допустили порушення трасту *(breach of trust)*, оскільки вдова не мала права на їхнє отримання. З цих підстав вони вимагали повернення сплачених вдові коштів. Відповідачка у своїх запереченнях послалася на те, що суд Англії, до якого звернулися позивачі, є неналежним судом та не має права вирішувати зазначений спір відповідно до ч. 6 ст. 5 Брюссельської конвенції 1968 р., оскільки місцезнаходженням трасту є острів Джерсі. Однак суд при вирішенні цієї справи дійшов висновку, що траст був доміцильований в Англії, оскільки доміциль трасту визначається як «система законів, з якими траст має найбільш тісний зв'язок» на противагу його географічному розташуванню. Крім того, установник визнав саме право Англії як право, що має застосовуватися до регулювання відносин трасту. Таким чином, суд вирішив, що відсутній зв'язок між трастом і правом Ліхтенштейну або Каймановых островів [6, 384].

Необхідно визнати, що п. 6 ст. 7 Регламенту № 1215/2012 може застосовуватися лише в обмеженій кількості випадків, оскільки він стосується лише незначної частини «внутрішніх» відносин, пов'язаних із трастами, створених відповідно до закону або на підставі письмового документа або створених усно й письмово підтверджених, тобто прямо виражених трастів. Таким чином, конструктивні та передбачувані трасти, а також низка інших видів трастів не підпадають під сферу дії Регламенту № 1215/2012.

Згідно з ч. 3 ст. 25 Регламенту № 1215/2012 (ч. 4 ст. 23 Регламенту № 44/2001) суд або суди Держави-учасниці, наділені юрисдикцією відповідно до документа про створення трасту, матимуть виключну юрисдикцію у будь-якому провадженні, порушеному проти установника, довірчого власника або бенефіціара, якщо відносини між цими особами або їх права чи зобов'язання стосуються трасту. Отже, ця норма надає право сторонам, одна або декілька з яких має постійне місце проживання у Державі-учасниці, самостійно наділяти суд однієї з Держав-учасниць повноваженнями розглядати спір, що може виникнути з довірчих правовідносин. У такому випадку саме цей суд матиме виключну юрисдикцію розглядати вказаний спір.

Наведену вище спеціальну норму, яка стосуються виключно довірчих відносин, слід відрізняти від пророгаційної угоди, тобто угоди, «метою якої є підпорядкування зовнішньоекономічного спору юрисдикції певної держави» [7, 11]. Право обирати конкретний суд для вирішення будь-яких спорів між сторонами на підставі відповідного застереження передбачено у ч. 1 ст. 25 Регламенту № 1215/2012 (ч. 1 ст. 23 Регламенту № 44/2001). Відповідно до зазначеної статті, якщо сторони, незалежно від місця постійного проживання, погоджуються, що суд або суди Держави-учасниці повинні мати юрисдикцію для врегулювання будь-яких спорів, які виникли або можуть виникнути у зв'язку з певними правовідносинами, цей суд або такі суди повинні мати юрисдикцію, якщо тільки ця угода не є недійсною відповідно до законодавства цієї Держави-учасниці. При цьому застереження має бути вчинено: або у письмовій формі або формі, засвідченій письмово; у формі, яка відповідає практиці, яку сторони встановили між собою; або у міжнародній торгівлі — у формі, яка відповідає використанню, про яку сторони знали або мали знати і яка в такій торгівлі широко відома і регулярно дотримується сторонами угод такого типу, що беруть

участь у конкретній торгівельній або комерційній діяльності.

Д. Хейтон, аналізуючи наведені вище норми, вважає, що норма ч. 4 ст. 23 Регламенту № 44/2001 (ч. 3 ст. 25 Регламенту № 1215/2012) застосується у справах саме проти довірчого власника, установника або бенефіціара. У зв'язку з цим постає запитання, а чи поширюється ця норма, до прикладу, на спадкоємця або правонаступника довірчого власника? На думку вченого, так, поширюється, оскільки довірчий власник, отримуючи повноваження, погоджується на умови трасту, а отже, і на умову щодо підсудності. Водночас він вважає, що зазначена норма не є обов'язковою для особи, що утримує фідуціарні права, протектора *(protector)* або спостерігача *(enforcer)*. З цього він робить висновок, що «ч. 4 ст. 23 [Регламенту № 44/2001] застосовується до довірчого власника, установника або бенефіціара, а інші "особи, які обслуговують траст", можуть бути зв'язані нормою лише у тому випадку, коли "застереження" підпадає під розуміння ч. 1 ст. 23 [Регламенту № 44/2001]», тобто норми, яка передбачає можливість укладення пророгаційної угоди [8, 18].

Крім того, як слушно зауважує Д. Хейтон, у разі відсутності документа про створення трасту підсудність може бути визначена на підставі пророгаційної угоди, якщо вона відповідає вимогам ч. 1 ст. 23 Регламенту № 44/2001 (ч. 1 ст. 25 Регламенту № 1215/2012) [8, 18].

Окремо слід зазначити, що застереження про підсудність у документі про створення трасту не матиме юридичної сили у тому разі, коли воно суперечитиме іншим положенням Регламенту № 1215/2012 або якщо інший суд/суди мають виключну компетенцію на вирішення спору відповідно до імперативних вимог ст. 24 Регламенту. Це може виникнути тоді, коли, наприклад, предметом позову є речові права *(rights in rem)* на нерухоме майно. У такому випадку виключною юрисдикцією на вирішення спору наділений суд тієї Держави-учасниці, на території якого таке майно розташоване (п. 1 ст. 24 Регламенту № 1215/2012).

Отже, якщо у документі про створення трасту спори між учасниками трасту щодо нерухомого майна будуть підпорядковані будь-якому іншому суду окрім того, що розміщений у країні місцезнаходження нерухомого майна, таке положення не матиме юридичної сили, оскільки воно прямо суперечить ст. 24 Регламенту № 1215/2012. Як зазначено у справі *«Land Oberösterreich v ČEZ A.S.»* (2006 р.), «наведене положення не охоплює всі спори щодо речових прав на нерухоме майно, але тільки ті, які одночасно підпадають під дію Брюссельської конвенції 1968 р. та які мають визначити зміст, обсяг нерухомого майна, право власності або право володіння ним або існування інших речових прав на нього та забезпечити власникам таких прав захист їхніх прав, пов'язаних із їхніми інтересами» [8, 14].

При цьому слід наголосити, що поняття речового права на нерухоме майно включає у себе виключно право володіння або право власності на нерухомість. Інакше кажучи, будь-які спори щодо процедур, які стосуються нерухомого майна, не обмежені положеннями ч. 1 ст. 24 Регламенту № 1215/2012. Так само вказана норма не поширюється на випадки подання персональних (а не речових) позовів щодо нерухомого майна. Прикладом спору, до якого б не мали застосовуватися імперативні положення зазначеної вище статті, — справа *«Webb v. Webb»* (1994 р.), у якій позивач звернувся до суду з вимогою про зобов'язання довірчого власника, якому було передане в управління нерухоме майно, скласти необхідні документи для набуття позивачем права власності на це майно. Європейський Суд при вирішенні спору дійшов

висновку, що у цій справі відсутні питання щодо нерухомого майна, тобто це є персональний, а не речовий позов [9].

Зазначені вище положення щодо договірної підсудності не є новими та цілком відповідають принципам автономії волі та свободи договору. Однак у 2003 р. Європейський Суд Справедливості ухвалив рішення, яке створило передумови, що можуть перешкодити реалізації положень Регламенту щодо договірної підсудності. Так, у справі *«Erich Gasser GmbH v MISAT Srl»* (2003 р.) він, керуючись «правилом суду, який першим прийняв справу до свого провадження», зазначив, що положення ст. 27 Регламенту № 44/2001[1] має перевагу над положеннями ст. 23 цього Регламенту[2] стосовно вибору сторонами компетентного суду. З цього випливає, що згідно зі ст. 27 Регламенту № 44/2001 спір між тими з сторонами та з тих же підстав не може розглядатися судом, обраним сторонами у договорі у порядку ст. 23 цього Регламенту, якщо зазначений суд прийняв справу до свого провадження другим. У такому випадку «другий» суд повинен зупинити провадження у справі до вирішення судом, який першим прийняв справу до свого провадження, питання щодо підсудності йому справи. У випадку прийняття останнім рішення про підсудність справи йому, суд, обраний сторонами у договорі, повинен буде закрити провадження у справі [10, 283].

Зазначений прецедент може призвести до зловживань із боку недобросовісних учасників правовідносин, які з метою уникнення розгляду справи у суді, обраному сторонами у договорі, зможуть ініціювати розгляд справи в іншому («більш зручному») суді. Останній, будучи першим судом, що прийняв справу до свого розгляду, матиме підстави для розгляду справи на підставі ст. 27 Регламенту № 44/2001.

Як вже зазначалося вище, процесуальні норми, які визначають підсудність справ, що виникають із трастів, поряд із Регламентом № 1215/2012 містить також і Конвенція Лугано 1988 р. Остання 30 жовтня 2007 р. була переглянута та замінена на Конвенцію про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних та торговельних справах, підписану в Лугано Європейським Співтовариством, Данією, Ісландією, Норвегією та Швейцарією (так звана Конвенція Лугано 2007 р.) [11]. При цьому, як зазначено на офіційному сайті, де публікується законодавство Європейського Союзу (далі — ЄС), Конвенція Лугано 1988 р. [12] та Конвенція Лугано 2007 р. [13] чинні одночасно.

Конвенція Лугано 1988 р. відома як «паралельна конвенція», оскільки її положення та положення Брюссельської конвенції 1968 р., а тепер і Регламенту № 1215/2012, значною мірою тотожні, а у частині визначення підсудності справ, що виникають із трастів, повністю збігаються. Водночас Конвенція Лугано поширюється на більше коло країн, зокрема, крім учасниць Брюссельської конвенції 1968 р., до неї приєдналися Австрія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія та деякі інші країни.

До того ж представники урядів Держав — учасниць Європейських співтовариств та Європейської асоціації вільної торгівлі, що підписали Конвенцію Лугано, зробили заяви, що вони вважають правомірним, щоб Суд Європейських співтовариств при тлумаченні Брюссельської конвенції брав до уваги судові рішення, які містяться у

[1] Згідно зі ст. 27 Регламенту № 44/2001, якщо справа, яка ґрунтується на одних і тих же підставах позову, які, зі свого боку, стосуються тих самих сторін, порушується у судах різних Держав-учасниць, будь-який суд, крім суду, який вперше розглянув справу, за власним бажанням зупиняє провадження доти, доки не буде встановлено юрисдикцію суду, в який подається справа.

[2] Стаття 23 Регламенту № 44/2001 передбачає можливість сторін обирати суд або суди, повноважні вирішувати спір.

прецедентному праві з застосування Конвенції Лугано. І навпаки — при тлумаченні Конвенції Лугано суди можуть брати до уваги судові рішення, які містяться у прецедентному праві Суду Європейських співтовариств та судів Держав — учасниць Європейських співтовариств із застосування тих положень Брюссельської конвенції, які значною мірою відтворені у Конвенції Лугано [14, 758].

Із наведеного можна зробити висновок, що при розгляді спорів, які виникають із трастів, суди можуть використовувати прецеденти, що виникли внаслідок застосування Брюссельської конвенції, Регламенту № 44/2001, Регламенту № 1215/2012 та Конвенції Лугано, а також враховувати практику тлумачення їх положень, оскільки положення зазначених міжнародних актів у частині, що стосується трастів, повністю збігаються.

Слід зазначити, основна відмінність між вказаними конвенціями закріплена у ст. 54 b Конвенції Лугано, згідно з якою ця Конвенція у будь-якому випадку застосовується: а) у питаннях юрисдикції, коли відповідач доміцильований у Державі-учасниці, яка не є членом Європейських співтовариств; б) стосовно позовів, що перебувають на розгляді або які пов'язані між собою, коли провадження розпочато у Державі-учасниці, яка не є членом Європейських співтовариств, і у Державі-учасниці, яка є членом Європейських співтовариств; в) у питаннях визнання і примусового виконання, коли держава, що запитує, або у якої запитують, не є членом Європейських співтовариств.

Стаття 62 b Конвенції Лугано дає змогу приєднатися до неї країнам, які не є членам ЄС або Європейської асоціації вільної торгівлі, після запрошення їх однією з Держав-учасниць. На сьогодні таке запрошення вже було зроблено Україні Німеччиною, тому в нашої держави є можливість приєднатися до одного з найважливіших міжнародно-правових актів з питань визначення підсудності та виконання судових рішень у цивільних і торгових справах.

Оскільки протягом останніх років зростає питома вага судових спорів, які мають транскордонний характер, приєднання України до Конвенції Лугано може значною мірою спростити для її громадян та осіб, які мають в Україні постійне місце проживання, порядок визначення підсудності тих чи інших справ, зокрема й пов'язаних із довірчими правовідносинами. Як зазначає А. Довгерт, Конвенція Лугано «може стати тим містком, за допомогою якого можливо з'єднати правові системи України та Західної Європи <...>, оскільки рішення, ухвалене у Державі-учасниці Конвенції Лугано 1988 р., може бути виконано і в Україні, і навпаки — рішення, ухвалене українським судом, буде визнаватися і виконуватися на території інших держав — учасниць Конвенції» [15, 315].

Існує ще один міжнародний акт, про який варто згадати. Йдеться про Гаазьку конвенцію про угоди про вибір суду від 30 червня 2005 р. (далі — Гаазька конвенція), яка набула чинності 1 жовтня 2015 р. [16]. Її учасники — члени ЄС (окрім Данії), Сінгапур і Мексика. Крім того, Гаазьку конвенцію підписали США. Слід також зазначити, що її підписала, проте ще не ратифікувала Україна[1], а отже, її положення становлять інтерес з огляду на наше дослідження.

Гаазька конвенція застосовується у міжнародних цивільних чи торгівельних справах щодо виключних угод про вибір суду *(«exclusive choice of court agreement»)*, тобто угод, укладених двома або більшою кількістю сторін, які відповідають вимогам параграфу «с» і, в цілях вирішення спорів, які виникли чи можуть виникнути у зв'язку з правовими відносинами, визна-

[1] Інформація взята з офіційного сайту Гаазької конференції [17].

чають суди однієї Договірної Держави або один чи більше конкретних судів однієї Договірної Держави, виключаючи при цьому підсудність щодо будь-яких інших судів (ч. 1 ст. 1 та п. «а» ст. 3). Відповідно до ст. 5 Гаазької конвенції суд або суди Договірної Держави, що були визначені у виключній угоді про вибір суду, повинні мати юрисдикцію вирішувати спір, до якого застосовується угода, якщо ця угода не є недійсною чи такою, що не має юридичної сили, згідно з законодавством цієї Держави.

Слід зазначити, що Гаазька конвенція не містить спеціальних норм, які б стосувалися трастів, хоча у її проекті такі норми були [8, 61]. Водночас у ст. 2, яка визначає перелік правовідносин, на які вона не поширюється, також не згадуються трасти, що дає підстави думати, що вона все-таки поширюється на частину довірчих правовідносин. У зв'язку з цим постає запитання, у яких випадках Гаазька конвенція може застосовуватися до відносин, які виникають із трасту? На думку Д. Хейтона, відповідь слід шукати у формулюванні документа про творення трасту, тобто чи є він «угодою, укладеною між двома або більше сторонами». Це питання виникає тому, що траст може бути одностороннім волевиявленням установника, може не бути довірчого власника, який погодився виконувати цю функцію на момент складення документа про створення трасту. Проте, якщо довірчий власник погоджується діяти у цій ролі, то він погоджується і з умовами документа про створення трасту, зокрема і з застереженням про підсудність у цьому документі. З наведеного дослідник робить висновок, що Гаазька конвенція застосовується до відносин між установником і довірчим власником у випадку наявності двостороннього договору між ними, тоді як одноособове проголошення трасту випадає зі сфери її дії, хоча, як наголошує вчений, у цьому «немає жодної політичної причини» [8, 61].

З наведеного можна зробити припущення, що у разі завершення Україною процедури ратифікації Гаазької конвенції українські громадяни зможуть обирати компетентний суд для розгляду справ, пов'язаних із міжнародними трастами, де вони є стороною документа про створення трасту.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити. Основним міжнародним актом, який регулює питання юрисдикції та визнання і виконання судових рішень у справах, пов'язаних із трастами, на сьогодні є Регламент № 1215/2012 та Конвенція Лугано. Оскільки Україна не є членом ЄС, вона може приєднатися до Конвенції Лугано, що значною мірою спростить процес визначення підсудності та виконання судових рішень у цивільних і торгівельних справах, зокрема і тих, що виникають із трастів.

У разі ратифікації Україною Гаазької конвенції українські громадяни зможуть обирати компетентний суд для розгляду цивільних і торгівельних справ, зокрема пов'язаних із міжнародними трастами, де вони є стороною двостороннього документа про створення трасту (зокрема, договору).

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Brussels* Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, 1968 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN
2. *Lugano* Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. September 16, 1988 (88/592/EEC) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41988A0592&from=EN
3. *Council* Regulation (EC) № 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 22, 2000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001R0044&from=EN

4. *Regulation* (EU) № 1215/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 12, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=EN
5. *Международное* частное право и сравнительное правоведение / Х. Кох, У. Магнус, Винклер фон Моренфельс П. — М. : Международные отношения, 2003. — 480 с.
6. *Hayton D.* Jurisdiction over trust disputes under Article 5(6) / D. Hayton // Trusts & Trustees. — 2008. — № 14 (6). — Pp. 384–391.
7. *Черняк Ю. В.* Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Черняк Юлія Валеріївна. — Київ, 2006. — 20 с.
8. *The International* Trust / general ed. D. Hayton // Jordan Publishing Limite. — 3rd ed. — 2011. — 925 p.
9. *Preliminary* Draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, adopted by the Special Commission and Report by Nygh P., Pocar F. Preliminary Document № 11 of August 2000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.hcch.net/upload/wop/jdgmpd11.pdf
10. *Dickinson A.* In the UE, we trust? A new European framework for jurisdiction and judgments / A. Dickinson // Trusts & Trustees. — 2011. — Vol. 17. — № 4. — Pp. 280–289.
11. *Convention* on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 21, 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)
12. *88/592/EEC*: Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters — Done at Lugano on 16 September 1988 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41988A0592
13. *Convention* on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)
14. *Ануфриева Л. П.* Международное частное право : в 3 т. / Л. П. Ануфриева. — М. : БЕК, 2001. — Т. 3. — 768 с.
15. *Міжнародне* приватне право. Науково-практичний коментар Закону / за ред. А. Довгерта. — Харків : Одіссей, 2008. — 352 с.
16. *Convention* on choice of court agreements. June 30, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=98
17. *37: Convention* of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=98

REFERENCES

1. Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, 1968. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN
2. Lugano Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. September 16, 1988 (88/592/EEC). Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41988A0592&from=EN
3. Council Regulation (EC) № 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 22, 2000. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001R0044&from=EN
4. Regulation (EU) № 1215/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 12, 2012. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=EN
5. Mezhdunarodnoe chastnoe pravo i sravnitelnoe pravovedenie [International Private Law and Comparative Law], Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2003, 480 p.
6. Hayton D. Jurisdiction over trust disputes under Article 5 (6), *Trusts & Trustees,* 2008, no. 14 (6), pp. 384–391.
7. Cherniak Iu. V. Instytut pidsudnosti v mizhnarodnomu pryvatnomu pravi krain Ievropeiskoho Soiuzu ta Ukrainy [Institute of jurisdiction in the international private law of the countries of the European Union and Ukraine], Kyiv, 2006, 20 p.
8. The International Trust, *Jordan Publishing Limite,* 2011, 925 p.
9. Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, adopted by the Special Commission and Report by Nygh P., Pocar F. Preliminary Document № 11 of August 2000. Available at: http://www.hcch.net/upload/wop/jdgmpd11.pdf
10. Dickinson A. In the UE, we trust? A new European framework for jurisdiction and judgments, *Trusts & Trustees,* 2011, vol. 17, no. 4, pp. 280–289.

11. Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. December 21, 2007. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri/=CELEX:22007A1221(03)
12. 88/592/EEC: Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters — Done at Lugano on 16 September 1988. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content//EN/ALL/?uri=CELEX:41988A0592
13. Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)
14. Anufrieva L. P. Mezhdunarodnoe chastnoe pravo [International Private Law], Moskva: BEK, 2001, vol. 3, 768 p.
15. Mizhnarodne pryvatne pravo. Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu [Private International Law. Scientific and Practical Commentary of the Law], Kharkiv: Odissei, 2008, 352 p.
16. Convention on choice of court agreements. June 30, 2005. Available at: https://www.hcch.net/en//instruments/conventions/full-text/?cid=98
17. 37: Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements. Available at: https://www.hcch.net/en//instruments/conventions/status-table/?cid=98

Буяджи Г. Новели міжнародно-правового регулювання підсудності спорів, що виникають із трастів

Анотація. Стаття присвячена аналізу положень нових нормативних актів, які замінили або частково замінили Брюссельську конвенцію з питань підсудності та примусового виконання судових рішень із цивільних та торгівельних справ 1968 р. та Конвенцію Лугано про міжнародну підсудність та визнання і виконання рішень із цивільних і торгівельних справ 1988 р., у частині, що стосується визначення підсудності спорів, які виникають із трастів.

Ключові слова: трасти, підсудність, пророгаційні угоди, Брюссельська конвенція з питань підсудності та примусового виконання судових рішень із цивільних та торгівельних справ, Конвенція Лугано про міжнародну підсудність та визнання і виконання рішень із цивільних і торгівельних справ, Регламент № 44/2001, Регламент № 1215/2012, Гаазька конвенція про угоди про вибір суду.

Буяджы А. Новеллы международно-правового регулирования подсудности споров, возникающих из трастов

Аннотация. Статья посвящена анализу положений новых нормативных актов, которые заменили полностью либо частично Брюссельскую конвенцию по вопросам юрисдикции и принудительного исполнения судебных решений в отношении гражданских и коммерческих споров 1968 г. и Конвенцию Лугано о юрисдикции и приведении в исполнение судебных решений по гражданским и коммерческим делам 1988 г., в части, касающейся определения подсудности споров, возникающих из трастов.

Ключевые слова: трасты, подсудность, пророгационные соглашения, Брюссельская конвенция по вопросам юрисдикции и принудительного исполнения судебных решений в отношении гражданских и коммерческих споров, Конвенция Лугано о юрисдикции и приведении в исполнение судебных решений по гражданским и коммерческим делам, Регламент № 44/2001, Регламент № 1215/2012, Гаагская конвенция о соглашениях о выборе суда.

Buiadzhy H. Novels of International Legal Regulation of Jurisdiction of Disputes Arising from Trusts

Annotation. The article is devoted to the analysis of the provisions of the new regulations that replaced or partially replaced the Brussels Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters, 1968 and the Lugano Convention on international jurisdiction and recognition and enforcement of civil and commercial matters, 1988, relating to the determination of the jurisdiction of disputes arising from the trust.

Key words: trust, jurisdiction, jurisdiction clause, Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments on civil and commercial matters, Lugano Convention on international jurisdiction and recognition and enforcement of decisions on civil and commercial matters, Regulation № 44/2001, Regulation № 1215/2012, The Hague Convention on choice of court agreement.